

УДК 911.3

Коробов В.К.
кандидат соціологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціально-економічної географії,
Херсонський державний університет

ІНДЕКС ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ПОСТУПУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ У ВИКЛАДАННІ КУРСУ РЕГІОНАЛІСТИКИ

Дана стаття присвячена проблемам методики викладання навчального курсу «Регіоналістика». На прикладі практичної участі викладачів і студентів у реалізації комплексного дослідницького проекту з розрахунку Індексу євроінтеграційного поступу показано пізнавальні і методичні можливості вивчення студентами проблем регулювання регіонального розвитку із застосуванням комплексних індикаторів. Відповідний навчальний матеріал розроблено на основі власних досліджень і практичної участі у розробці і моніторингу виконання Стратегії регіонального розвитку Херсонської області до 2020 року. Виявлено пізнавальні і практичні можливості сконструйованого за участю автора Індексу євроінтеграційного поступу для адекватної оцінки місця Херсонщини у контексті регіонального розвитку в Україні і визначення перспектив і напрямків такого розвитку.

Ключові слова: *регіональний розвиток, індекс регіонального розвитку, індекс євроінтеграційного поступу, стратегія регіонального розвитку, Херсонська область.*

Коробов В.К. Индекс евроинтеграционного развития регионов Украины в преподавании курса регионалистики

Данная статья посвящена проблемам методики преподавания учебного курса «Регионалистика». На примере практического участия преподавателей и студентов в реализации комплексного исследовательского проекта по расчету Индекса евроинтеграционного развития показано познавательные и методические возможности изучения студентами проблем регулирования регионального развития с применением комплексных индикаторов. Соответствующий учебный материал разработан на основе собственных исследований и практического участия автора в разработке и мониторинге исполнения Стратегии регионального развития Херсонской области до 2020 года. Выявлены познавательные и практические возможности сконструированного при участии автора Индекса евроинтеграционного развития для адекватной оценки места Херсонщины в контексте регионального развития Украины и определения перспектив и направлений такого развития.

Ключевые слова: *региональное развитие, индекс евроинтеграционного развития, стратегия регионального развития, Херсонская область.*

Korobov V.K. Index of European integration of the regions of Ukraine in the studies course Regional Science

This article deals with the problems of teaching methods of the course "Regional Science". On the example of practical participation of teachers and students in the implementation of an integrated research project on the construction of the Index of European integration shows for students cognitive and teaching the possibility of studying the development of a regional regulatory development with integrated indicators. The corresponding teaching material is based on their own research and practical participation of the author in the design and monitoring of the execution of the Strategy of Regional Development of the Kherson region until 2020. Identified cognitive and practical possibilities constructed with the participation of author Index of European integration for the adequate evaluation of the place of Kherson region in the context of regional development of Ukraine and determine the prospects and directions of such development.

Key words: *regional development, European integration development index, a regional development strategy, Kherson region.*

Постановка проблеми. У викладанні університетського курсу «Регіоналістики» велике значення має ознайомлення студентів з новітніми методами вимірювання рівнів регіональ-

ного розвитку із застосуванням комплексних індикаторів, розрахункових індексів. Досвід дослідження таких методів має міждисциплінарне походження і сформовано в галузях регі-

оналістики, економічної географії, регіональної економіки, соціології регіонів, соціально-економічної статистики та інших галузей науки.

У викладача, який веде курс «Регіоналістика» існує проблема опанування студентами сучасними методами вимірювання рівня регіонального розвитку. Таке опанування включає ознайомлення із новітніми методами вимірювання і набуття студентами навичок конструювання індексів регіонального розвитку і їх використання для порівняльного аналізу регіонального розвитку.

Рівень розвитку регіонів оцінюють за багатьма видами показників, які умовно можна поділити на економічні, соціальні й політичні, стандартизовані і пошукові. Особливе місце мають комплексні індикатори, сконструйовані індекси регіонального розвитку, які розраховуються на основі різнопланових показників економічного, соціального, культурного розвитку із застосуванням статистичних процедур. Метод індексів оснований на тому, що будь-який абсолютний статистичний показник можна обчислити як відносний щодо аналогічного середнього показника. Ми розглядаємо приклад складного, інтегрального індексу, який визначено складанням (підсумовуванням) або перемноженням кількох простих індексів. Такий індекс дає змогу ранжувати (визначити місце розвитку) регіону за сукупністю важливих показників.

Мета статті – показати методичні і пізнавальні можливості підтеми індексів регіонального розвитку у викладанні університетського курсу «Регіоналістика», розробка методів ознайомлення студентів із новітніми моделями комплексних індикаторів регіонального розвитку, навчання студентів методам і прийомам розрахунку таких індексів, зокрема, на прикладі розрахунку міжрегіональною дослідницькою групою Індексу Євроінтеграційного поступу регіонів України, в якому в 2015-2016 роках брав участь автор статті.

Питаннями діагностики регіонального розвитку займалися такі українські вчені: Забалдіна Ю.Б., Ларинова Н.А., Мальчикова Д.С., Стеченко Д.М., Пилипенко І.О., Д.С.Мальчикова, Топчів О.Г., Лексін В.Н., Ніколіна І., Дмитрієва Т. Холянко Я.В., Шевяков А.Ю., Шведов А.Н., Яворська В.В. та ін.

Одна з головних проблем регіонального управління – це вивчення, обговорення і коригування напрямків, перспектив, очікуваних особливостей регіонального розвитку. В Херсонській області здійснена велика колективна робота з розробки і прийняття Стратегії розвитку Херсонської області на період до 2020 року, Плану заходів з реалізації у 2016–2017 роках Стратегії розвитку Херсонської області на період до 2020 року [1]. В розробці вказаних програмних документів регіонального розвитку, експертному оцінюванні запропонованих проектів регіонального розвитку у складі Робочої групи, створеної розпорядженням голови облдержадміністрації 25.07.2014 року, брали участь викладачі кафедри соціально-економічної географії Херсонського державного університету на чолі із завідувачем кафедри доктором географічних наук Мальчиковою Дарією Сергіївною (в тому числі – *автор статті*). Ця практична робота, яка велася і ведеться протягом 2014-2016 років, була використана у викладанні навчального курсу «Регіоналістика» студентам 5 курсу факультету біології, географії і екології. Студенти не тільки були ознайомлені з відповідними документами, але й активно брали участь в обговоренні їх виконання на семінарських заняттях, використовували при підготовці курсових і дипломних робіт, написанні навчальних есе з проблемних питань регіонального розвитку, частина з яких опубліковані в місцевих Інтернет-виданнях, на сайтах громадських організацій Херсона. Зокрема, особливо активне обговорення серед студентів викликав резонансний проект будівництва другої черги Каховської ГЕС. З цієї теми на сайті громадської організації Центр досліджень південноукраїнського прикордоння виступив студент Олександр Курило [2].

Процес розробки Стратегії регіонального розвитку в області відбувався із деяким запізненням і не повною мірою відповідав затвердженій Урядом «Методології планування регіонального розвитку в Україні». Робота над Стратегією завершена і її було затверджено рішенням Херсонської обласної ради від 10.09.2015 року.

За нашими оцінками, що враховують і оцінки студентів, які вивчають регіоналіс-

тику, зроблений соціально-економічний аналіз розвитку Херсонщини і SWOT-аналіз розвитку регіону відповідає новітнім досягненням регіоналістики, він є досить реалістичним та методично вірно підготовленим. Стратегічне фокусування, формулювання бачення розвитку регіону (місії) та стратегічних цілей здійснювалось співробітниками департаменту економічного розвитку облдержадміністрації з урахуванням думок експертів – вчених місцевих університетів, громадської думки студентських колективів. Обговорення пропонуваніх варіантів розвитку було достатнім та проходило публічно. Визначені у Стратегії стратегічні цілі корелюються із цілями Державної стратегії регіонального розвитку до 2020 року.

Завдання статті – 1) розкрити сутність індексів регіонального розвитку як комплексних індикаторів; 2) на прикладі Індексу євроінтеграційного поступу регіонів України показати особливості застосування і розрахунку таких комплексних індикаторів; 3) навчити студентів користуватися методами розрахунку індексів регіонального розвитку в своїй навчальній і дослідницькій діяльності.

В умовах дефіциту власних ресурсів, яких бракує периферійним університетам на проведення власних наукових досліджень, які могли б стати дослідницькою і освітньою школою для студентів, надзвичайно важливе значення набуває участь викладачів і студентів у реалізації дослідницьких проектів місцевих громадських організацій, які деякою мірою компенсують цей недолік.

Викладачі кафедри соціально-економічної географії Херсонського державного університету і студенти, які вивчають курс «Регіоналістика», протягом 2014-2015 рр. долучилися до реалізації проекту «Сприяння країн Вишеградської четвірки в оцінці економічних реформ регіонів України в умовах інтеграції до ЄС», який здійснювався Поліським фондом міжнародних та регіональних досліджень (м. Чернігів) і Асоціацією регіональних аналітичних центрів за підтримки Міжнародного Вишеградського Фонду (Словаччина) у партнерстві з Центром досліджень словацької асоціації зовнішньої політики (Словаччина), Міжнародним центром демократичних перетворень ICDDT (Угорщина), Фондацією укра-

їнсько-польської співпраці PAUCI (Польща), Асоціацією аналітичних центрів за відкрите суспільство PASOS (Чехія) та Чернігівським національним технологічним університетом. Організаційна і змістовна робота, яка забезпечила участь херсонських учасників у даному масштабному всеукраїнському проекті і розрахунки Індексу по Херсонській області велась херсонською громадською організацією, членом Асоціації регіональних аналітичних центрів України (АРАЦ) – Центром досліджень південноукраїнського прикордоння. Така співпраця університетської кафедри і громадської організації (регіонального аналітичного центру) дала можливість викладачам і студентам взяти участь у дослідженні, набути навичок дослідницької роботи і отримати унікальну і актуальну місцеву інформацію, яка використана у викладанні навчального курсу «Регіоналістика».

Теоретико-методологічне обґрунтування побудови Індексу Євроінтеграційного Поступу розробила Тетяна Зосименко, кандидат економічних наук, доцент кафедри теоретичної та прикладної економіки Чернігівського державного технологічного університету [3].

Розробка Індексу Євроінтеграційного Поступу стала цікавим і продуктивним підходом до оцінювання прогресу економічних реформ у регіонах України у контексті процесів європейської інтеграції. Індекс розраховано на основі даних Державної служби статистики України та Херсонського обласного статистичного управління. Доводилося робити численні інформаційні запити в місцеві органи влади від громадської організації для того щоб знайти необхідні дані.

Головна ідея включення даної теми до змісту курсу «Регіоналістика» – передати студентам інформацію, знання і розуміння можливості і необхідності використання комплексних соціально-економічних індикаторів в процесі розробки стратегії і планів регіонального розвитку, при прийнятті рішень вибору варіантів раціонального розвитку регіону, індикаторів доцільних, адекватних і меті суспільного розвитку і інтересам спільнот, громад, населення. Студентам необхідно сформувані навички практичного застосування валідних індексів регіонального розвитку.

Розрахунок Індексу здійснювався на основі положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС [4] і Порядку денного асоціації (ПДА) [5]. Індекс, як відносну величину розраховували на основі блоків показників, які відображають пріоритетні напрями реформ в регіонах, що визначені Угодою про асоціацію між Україною і ЄС.

Ви рішення наукових і практичних завдань по розрахунку Індексу забезпечувалося комплексом дослідницьких і навчальних дій: уточнення самого поняття «регіон» із застосуванням методології системного аналізу і визначення характеристик регіональної соціально-економічної системи. Студентам при вивченні теми наголошується важливість визначення характеристик регіональ-

ної соціально-економічної системи, вони застосовують загальнонаукові методи узагальнення, систематизацію, аксіоматичний метод, дедукцію, індукцію, порівняльно-історичний метод тощо. Широко застосовується метод SWOT-аналізу.

Автори методології проекту визначили Індекс Євроінтеграційного Поступу (ІЄП) – як «інтегральну величину, що розрахована на основі агрегування одиничних показників, котрі відображають результативність досягнення основних цілей економічної інтеграції з ЄС у регіональному вимірі.

(...) У цілому, індекс – це відносна величина, яка є узагальненою мірою певного явища, утвореного з різномірних елементів, що не підлягають безпосередньому підсумовуванню.

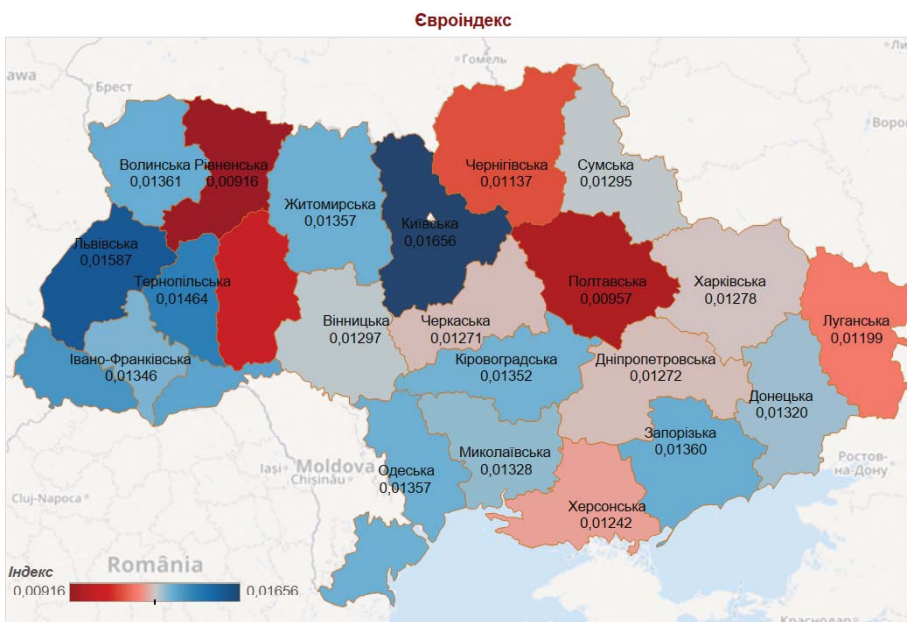
Індекс євроінтеграційного економічного поступу регіонів України

Загальний рейтинг. Індекси регіонів за напрямками реформ	Індекси регіонів по блокам реформ	Зведена таблиця рейтингів регіонів по блокам реформ	Структура Індексу: регіональний розріз
---	-----------------------------------	---	--

Євроіндекс

I. Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею

II. Економічне та галузеве співробітництво

Рейтинг

Регіон	Рейтинг	Індекс
Київська	1	0,01656
Львівська	2	0,01587
Тернопільська	3	0,01464
Закарпатська	4	0,01409
Чернівецька	5	0,01379
Волинська	6	0,01361
Запорізька	7	0,01360
Одеська	8	0,01357
Житомирська	9	0,01357
Кіровоградська	10	0,01352
Івано-Франківська	11	0,01346
Миколаївська	12	0,01328
Донецька	13	0,01320
Вінницька	14	0,01297
Сумська	15	0,01295
Харківська	16	0,01278
Дніпропетровська	17	0,01272
Черкаська	18	0,01271
Херсонська	19	0,01242
Луганська	20	0,01199
Чернігівська	21	0,01137
Хмельницька	22	0,01035
Полтавська	23	0,00957
Рівненська	24	0,00916

Клік на закладку вгорі - для отримання результатів по напрямку.

Дослідження проведено в рамках проекту «Сприяння країн Вишеградської четвірки в оцінці економічних реформ регіонів України в умовах інтеграції до ЄС», що здійснюється Поліським фондом міжнародних та регіональних досліджень (м.Чернівці) і Асоціацією регіональних аналітичних центрів за підтримки Міжнародного Вишеградського Фонду (Словаччина) у партнерстві з Центром досліджень словацької асоціації зовнішньої політики (Словаччина), Міжнародним центром демократичних перетворень ICDT (Угорщина), Фондацією українсько-польської співпраці PAUCI (Польща), Асоціацією аналітичних центрів за відкрите суспільство PASOS (Чехія) та Чернігівським національним технологічним університетом.

Рис. 1. Рейтинг соціально-економічного розвитку (становища) регіонів України на основі порівняння значень Індексу Євроінтеграційного Поступу

Складовими частинами індексу можуть бути різномірні величини, однак їх підбір повинен відповідати предмету дослідження для того, щоб можна було проводити обґрунтовані порівняння.

Хоча предметом цього дослідження є оцінка стану та динаміки економічних реформ євроінтеграційного спрямування регіонів, об'єктом дослідження є їх соціально-економічне становище, що відображається рядом показників, котрі відповідно до структури ПДА було об'єднано у два основні напрями: 1) торгівля і питання, пов'язані з торгівлею; 2) економічне та галузеве співробітництво [3].

Херсонська область в загальному рейтингу посідає лише 19 місце. Індекс євроінтеграційного поступу по Херсонській області складає 0.01242 (рис. 1).

Відповідно до блоку «Сільське господарство та розвиток сільської місцевості» у порівняльному рейтингу Херсонщина посідає 1 місце. У порівнянні із сусідніми регіонами за цим показником Херсонщина випереджає усі регіони.

Матеріали проведеного дослідження і розрахунки Індексу Євроінтеграційного Поступу регіонів України використані у викладанні таких тем курсу «Регіоналістика» як «Структура господарства регіонів», «Регіональні відміни за структурою і спеціалізацією господарських комплексів», «Регіональні відміни рівнів соціально-економічного розвитку» та ін. [6]. Вони доповнюють методику розрахунку Індексу Людського Розвитку, яка розроблена Інститутом демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України.

Висновки. Участь викладачів кафедри і студентів, які вивчають навчальний курс «Регіоналістика» у практичній роботі по розробці і моніторингу виконання Стратегії регіонального розвитку Херсонської області до 2020 року стала важливою складовою навчання і студентської наукової роботи. Участь у проєкті по конструюванню і розрахункам Індексу євроінтеграційного поступу регіонів України за участю Асоціації регіональних центрів України, Центру досліджень південноукраїнського прикордоння показала пізнавальні і дослід-

ницькі можливості комплексних індикаторів регіонального розвитку, що ґрунтуються на нормалізації різномірних величин, які характеризують основні напрями економічних реформ (торгівля, економічне та галузеве співробітництво та ін.).

У результаті застосування відповідного досвіду, студенти отримали уявлення про роль комплексних індикаторів регіонального розвитку, навчилися їх конструювати і застосовувати, розширили свої знання про особливості регіонального розвитку Херсонщини, місце області у порівнянні з даними Індексу по іншим регіонам України.

У подальшому планується вивчити можливість розрахунку індексу євроінтеграційного поступу для районного рівня аналізу, і вивчення студентами наступних рівнів районування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Херсонщина. Офіційний сайт Херсонської облдержадміністрації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://khoda.gov.ua/strategiya-rozvitku-2020/> – (Дата звернення 26.05.2016)
2. Курило О. Каховська ГЕС-2: негативні наслідки її будівництва. – Сайт Центру досліджень південноукраїнського прикордоння (громадська організація). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sufront.org/en/bachennya-regionalnogo-rozvitku/152-кахovska-ges-2-negativn-nasltdki-budvnicztva> – (Дата звернення 26.05.2016)
3. Індекс Євроінтеграційного Економічного Поступу в Україні. Звіт. / упоряд. М. Корявець. – Чернігів: Поліський фонд міжнародних та регіональних досліджень, 2015. – 104 с.
4. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011 – (Дата звернення 26.05.2016)
5. Порядок денний асоціації між Україною та ЄС для підготовки та сприяння імплементації Угоди про асоціацію від 16.03.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?art_id=248502634&cat_id=248502501. – (Дата звернення 26.05.2016)
6. Топчів О.Г., Мальчикова Д.С., Яворська В.В. Регіоналістика. Географічні основи регіонального розвитку і регіональної політики. – Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2015.